

РЕЦЕНЗИЯ

НА ДИСЕРТАЦИОНЕН ТРУД ЗА ПРИСЪЖДАНЕ
НА ОБРАЗОВАТЕЛНАТА И НАУЧНА СТЕПЕН „ДОКТОР”
НАУЧНА ОБЛАСТ 2. ХУМАНИТАРНИ НАУКИ, ПРОФЕСИОНАЛНО НАПРАВЛЕНИЕ
2.1. ФИЛОЛОГИЯ, НАУЧНА СПЕЦИАЛНОСТ **БЪЛГАРСКИ ЕЗИК**

Автор на дисертационния труд: **Евдокия Стефанова Скочева-Шопова**
докторант към Катедрата по български език, ФСлФ,
СУ „Св. Климент Охридски”

Тема на дисертационния труд: **Развиване на комуникативните умения чрез
електронен курс по български език за медицински
цели**

Рецензент: **доц. д-р Марина Джонова**
Катедра по български език, ФСлФ, СУ „Св. Климент Охридски”
член на научното жури, утвърдено от Ректора на СУ “Св. Климент
Охридски” със заповед № РД 38-190/22.03.2018 г.

Трудът на Евдокия Скочева-Шопова „Развиване на комуникативните умения чрез електронен курс по български език за медицински цели“ е разработен във връзка с конкретната необходимост от повишаване на ефективността на обучението по специализиран български език за медицински цели. Тя е докторант на самостоятелна подготовка към Катедрата по български език на СУ „Св. Климент Охридски“.

Представеният за рецензиране текст е с общ обем 179 страници и се състои от: увод, три глави, заключение, справка за научните приноси на дисертацията, приложения и библиография. Текстът е с ясна структура, а практическото приложение на направените от докторантката анализи и формулираните приоритети при създаването на електронен курс са онагледени с детайлно представяне на самия разработен курс. Доказателство за отличната осведоменост на Евдокия Скочева-Шопова във връзка с мненията и подходите при преподаването на български език като чужд за медицински цели, както и във връзка със смесеното обучение (т.нар. Blended learning) и дизайна и структурирането на електронния курс е богатата библиография, която включва както основни трудове, така и статии на български и английски език.

Дисертационният труд на Евдокия Скочева-Шопова представя различните етапи от създаването на електронен курс по български език за медицински цели. Изследването е приносно, тъй като представя съвременните подходи в областта на електронното

академично чуждоезиково обучение, като резултатите са апробирани в реална учебна среда. Създадените задачи са оценени и коригирани с оглед на тяхната ефективност. Актуалността на избрания проблем се определя от необходимостта от осъвременяване на академичните курсове и увеличаване на тяхната ефективност. Както посочва Е. Сकोчева-Шопова, „електронните форми на обучение дават възможно решение на проблема с недостига на време и слабата мотивация за учене, предлагайки бърз достъп до учебни материали навсякъде и по всяко време“. В същото време въвеждането на технологиите в обучението отговаря на потребностите и очакванията на съвременните студенти – да имат лесен достъп до учебните материали.

Обектът на научното изследване е ясно определен: „процесът на обучение по български език като чужд за медицински цели, който се анализира във връзка с изграждането на езикови компетенции и умения за общуване в реална среда на съвременна клинична комуникация“. *Целта* на изследването е точно формулирана; тя е реалистична и отговаря на изследователския обект, а именно „теоретично да се систематизира и опише процесът на планиране и конструиране на електронен курс от смесен тип по български език като чужд за медицински цели – комуникация в клиника, с оглед на развиването на индивидуалните комуникативни умения на обучаваните“.

Реализирането на изследователската цел е свързано с изпълнението на седем *научни задачи*, които са последователно реализирани в дисертационния труд. Те са свързани както с проучването и прилагането на добрите практики в електронното обучение, така и с открояването на лингвистичните характеристики и семантичните модели на клиничната комуникация, които трябва да бъдат овладени от чуждестранните студенти по медицина.

В *първата глава* на работата Евдокия Сकोчева-Шопова прави преглед на изследванията в областта на електронното чуждоезиково обучение, представя съвременните тенденции в академичното обучение по чужд език в световен план и посочва мястото на електронното обучение в процеса на подобряване на ефективността от езиковото обучение. Представени са и европейските образователни политики, както и програмите, насърчаващи развитието на дигиталните технологии в образованието. Въз основа на направения преглед и спецификата на предлагания курс (специализиран български език за студенти от 3. курс специалност „Медицина“) Е. Сकोчева-Шопова избира електронен формат на курса, който да има разширяваща функция, предоставяйки на обучаваните допълнителни средства за самостоятелно учене, за повторение и упражняване на новите езикови единици. В този смисъл електронната платформа се

използва като ефективен инструмент за виртуално продължение на учебния процес извън учебната зала. Смесеният езиков курс, който разработва докторантката, отговаря на критериите за модерно и ефективно обучение: *автентичност* и *вариативност* на използваните медии и учебни материали с цел повишаване на мотивацията, интереса на обучаваните и полезността на курса; *активност* на обучаваните; *персонализиране* на учебния процес; *системност* в усвояването на комуникативните умения; *достъпност* на учебното съдържание и съобразяване с езиковото равнище на обучаваните; *трайност и пренос* на комуникативните умения от учебна в реална среда.

В първа глава се прави преглед и на научната литература в България по отношение на електронното обучение. Подчертана е липсата на информация за разработени и работещи електронни курсове за специализирано чуждоезиково академично обучение (налична е информация за три такива курса). Подчертават се не само предимствата, но и недостатъците на електронното обучение. Първа глава на дисертационния труд е приносна с направения преглед на специализираната литература и с очертаването на теоретичните постановки, които стоят в основата на изграждането на специализиран електронен курс, както и на решенията, които е необходимо да се вземат при неговото структуриране. В разработената за целите на Медицинския университет „Проф. д-р Параскев Стоянов“ – Варна електронна форма на обучение основно място заема принципът на *автономното учене* с незабавна корекция на грешките, а в традиционната форма – на *колаборативното учене*, което дава възможност на обучаваните за участие в естествена комуникация и за активна речева продукция като главни предпоставки за усвояването на езика.

Във *втората глава* на изследването докторантката представя теоретико-приложните аспекти на проекта за електронен курс по български език за медицински цели. Посочват се основните принципи, залегнали в модела, по който се изгражда електронният курс – бихейвиористичният (чрез рецептивно повторение и положителна подкрепа) и когнитивисткият. Принципите на конструктивизма при смесеното обучение се прилагат в присъственото обучение чрез включването на студентите в максимално близки до естествената комуникативна среда учебни ситуации.

Освен теоретичните постановки са представени и специфичните нужди на студентите. В тази връзка е направена предварителна анкета по отношение на техните очаквания. Данните от анкетата са онагледени с диаграми и са анализирани, което е предимство на работата. Резултатите от направената анкета са използвани при създаването на електронния курс по специализиран български език за целите на

конкретните студенти съобразно с техните очаквания и нужди. Представен е и профилът на обучаваните студенти – техният произход, нивото на владеене на български език, както и заложеният в учебната програма хорариум. Очертава се необходимостта от развиването на уменията за говорене и слушане с оглед успешната комуникация на студентите с пациентите и с медицинския персонал. Посочва се и необходимостта от подчертаване на комуникативната ценност на изучаваните лингвистични структури, така че обучаваните да виждат сами практическото приложение на наученото в часовете по български език.

Приносно във втора глава е очертаването на специфичните особености на снемането на анамнеза по различните специалности като комуникативен акт. Изследвани са лексикалните, лексико-граматичните и синтактичните характеристики на този тип изказвания. С оглед на практическото приложение на тези познания при работа в клиника с пациенти е изтъкната необходимостта в електронния курс да се включи както лексика от средния езиков регистър – напр. термини като *хипертония* и *ехография*, които са от чужд произход, но обикновено се използват и от пациентите, така и лексика от ниския езиков регистър (*пареща болка, разширени вени, гадене, мравучкане*). Приносно е описанието на морфологичните и синтактичните характеристики на изказванията при снемането на анамнеза. Оценена е необходимостта от усвояване в рамките на курса на употребата на причастията в речта на лекаря и на пациента. Представени са и типовете въпросителни изказвания, специфични за конкретната езикова ситуация. Устното общуване с пациента предполага и употребата на въпросителни изказвания без въпросителна дума (т.е. необходимо е усвояването и разбирането и на съответната интонация), както и разбирането на незавършени изказвания. Поради езиковата специфика на българския език е посочена необходимостта от допълнително упражняване на безличните конструкции с допълнение със семантичната роля експериенцер от типа на *сърби ме, боли ме, причернява ми, зле ми е, лошо ми е*, в които пациентът представя себе си като обект на съответното физиологично състояние.

Направените изводи за комуникацията в сферата на медицината се основават на реални записи от устна комуникация между лекари и пациенти. Това е гаранция за верността на данните, като в същото време е гаранция за актуалността на данните, включени в задачите в електронния курс. Приносно в работата е събирането и транскрибирането на 50 автентични диалога, като са подбрани различни клиници и различни по тип комуникативни ситуации. Приносни са наблюденията, които е

направила докторантката по отношение на структурата на диалога с оглед усвояването от студентите не само на лексикалните средства, но и успешната комуникация като цяло.

В резултат на направения подробен анализ на тези особености на устната комуникация в медицинската сфера са изведени и приоритетите, които си поставя авторката при структурирането на курса по български език като чужд за медицински цели.

В *трета глава* на дисертационния труд се представят структурата и съдържанието на електронния курс „Терминология и комуникация в медицинската практика“. Тази глава е приносна с практическото разработване на електронен курс на основата на представените теоретични принципи. Електронният курс има ясна структура и съдържа три основни части – информационна, учебна и тестова. Информационната част е важен елемент от всеки университетски курс, тъй като ясно представя дисциплината, регламента за успешно завършване на дисциплината и седмичното разписание на занятията. С оглед на специализираното обучение в задачите в учебната част са включени илюстративни материали – снимки, видеозаписи и аудиозаписи, които да подпомогнат цялостната подготовка на студентите. Предимство на електронните задачи за упражнение е възможността те да бъдат оценени въз основа на статистически анализ на резултатите от направените от студентите тестове. Така твърде лесните и неподходящите задачи се заменят със задачи с подходящо за съответните студенти ниво на трудност. Приносно е създаването на тази банка от материали за медицинската комуникация, тъй като те могат да се използват за разработване и на други курсове, като задачите се модифицират с оглед нивото на подготовка на студентите.

Предимство на електронния учебен курс е включването в него на аудио- и видеозаписите към учебника. Така тези записи са достъпни за студентите по всяко време и извън класната стая. Речникът подпомага студентите при изпълняването на задачите в електронния курс и е подготвен за нуждите на конкретния курс. Представените в първа глава на работата теоретични подходи са приложени при структурирането на учебните единици. Всяка учебна единица включва три части – обща част, снемане на анамнеза, физикален преглед и медицинска комуникация в клиника. Ясно е представено мястото на електронния курс в смесеното обучение и неговата допълваща функция спрямо присъствената форма на обучение. Предимство на дисертационния труд е и аргументираното мотивиране на включването на даден тип задача в електронния курс. Например терминологичната и лексико-семантичната компетентност на студентите се проверява с упражнения за свързване/съотнасяне. Граматичната и лексикалната

усвоеност на учебния материал се проверяват с упражнения с множествени/многовариантни изборни отговори. Лексико-граматичните знания на синтактично ниво се проверяват с трансформационни упражнения. Следващи по степен на сложност са конструктивните умения, свързани с овладяването на структурните елементи на анамнезата. Задачите за слушане с разбиране развиват комуникативната компетентност на студентите. Прави впечатление отчитането на мотивацията от страна на студентите за изпълняване на този тип задачи. С оглед на това използваните текстове са с дължина до три минути. Задачите към видеозаписите и аудиозаписите са няколко типа – упражнения с алтернативни отговори, упражнения за множествен избор с един верен отговор, упражнения за множествен избор с няколко верни отговора и упражнения за попълване на празни места с отворен числов отговор. Упражненията с отворен отговор са важни с оглед на конкретното приложение на езиковото обучение в медицинската практика. Студентите трябва лесно да могат да разпознават числата, изговорени от пациентите, когато ги информират за кръвното си налягане, температурата, теглото, ръста си и т.н. Упражненията за четене с разбиране са включени в електронния курс с цел развиването на аналитичните умения на студентите и тяхната комуникативна компетентност в средния и ниския медицински регистър. При създаването на този тип упражнения са използвани транскрибираните от докторантката записи от устна комуникация при снемане на анамнеза, научно-популярни текстове на здравна тематика, както и публикувани от потребители на здравни форуми „постове“, описващи оплаквания на пациенти.

Четвъртия тип упражнения са свързани с развиване на уменията говорене. Макар това умение да се развива в пълна степен в присъствения модул на обучение, индивидуалното овладяване на уменията говорене се подпомага с интерактивни задачи, включени в електронния курс. Той дава възможност за даване на индивидуални задачи или на включване на студентите в по-малки групи, за качване на запис, направен от самия студент по определена задача.

Приноси в тази глава са богатият илюстративен материал, както и подробното представяне на целите, които преподавателят очаква да постигне с включването на даден тип задача в курса. Записите на медицинска комуникация в клиника биха могли да се използват и за чисто научни цели с оглед на устната комуникация или на паралингвистиката.

Задачите са апробирани в реална учебна среда. Проведено е емпирично изследване в продължение на две академични години сред общо 300 студенти. Направена

е и втора анкета със студентите по отношение на ефективността на електронното обучение и на задачите, които се предлагат за самостоятелна подготовка. Данните от анкетата са обработени и съпоставени с данните от анкетата, проведена преди съставянето на електронния курс „Терминология и комуникация в медицинската практика“ и въвеждането му в смесения тип обучение. Направеният анализ на анкетата е използван за усъвършенстване на електронния курс. Както посочва и докторантката, едно от предимствата на електронните курсове и на учебните материали е възможността за коригирането и допълването им с упражнения и материали, подходящи за конкретните студенти.

В заключението Евдокия Скочева-Шопова обобщава направените наблюдения. Направените от авторката изводи показват, че тя успешно е реализирала изследователските задачи, които си е поставила.

Справката за *основните приноси* в дисертационния труд отговаря на постигнатите резултати при изпълнение на изследователската цел. *Авторефератът* на дисертационния труд точно и вярно отразява основните насоки, с които е свързана разработката, постигнатите положителни резултати от анализите и обобщението на научните приноси.

Евдокия Скочева-Шопова е представила своите наблюдения върху особеностите на модалните модификатори в 8 *статии*, като две от тях са на английски език. Броят на публикациите отговаря на изискванията по настоящата процедура.

Заключение: Представеният от Евдокия Скочева-Шопова дисертационен труд на тема „Развиване на комуникативните умения чрез електронен курс по български език за медицински цели“ убедително доказва уменията на авторката за самостоятелен анализ на езиковите особености на отделните равнища в устната комуникация в медицинската сфера. Показва отлична осведоменост по отношение на съвременните подходи в електронното и специализираното чуждоезиково обучение и умение за критичното им използване с оглед спецификите на предлагания курс и потребностите на студентите.

Това ми дава основание да предложа на Евдокия Скочева-Шопова ДА СЕ ДАДЕ образователната и научна степен „доктор“.

9.05.2018 г.

Рецензент:

доц. д-р Марина Джонова